

Odpovědnost
v
právu životního prostředí

Druhy odpovědnosti v PŽP

Odpovědnost je obecně vnímána jako sekundární právní povinnost, která vznikla subjektu porušením primární právní povinnosti vyplývající ze zákona nebo z jiné právní skutečnosti (např. smlouvy).

Význam životního prostředí vyžaduje, aby se na jeho ochraně podílelo více právních odvětví. Z tohoto důvodu se v právu životního prostředí uplatňují všechny níže uvedené druhy odpovědnosti:

- ▶ správněprávní odpovědnost
- ▶ trestněprávní odpovědnost
- ▶ občanskoprávní odpovědnost
- ▶ odpovědnost za ekologickou újmu

Správněprávní odpovědnost

Jedná se o odpovědnost za správní delikty, tj. protiprávní jednání porušující předpisy z oblasti správního práva, resp. práva životního prostředí.

Patří sem správní delikty fyzických osob (přestupky) a správní delikty právnických osob a fyzických osob při výkonu podnikatelské činnosti.

Rozhodujícím kritériem pro posouzení, do které z výše uvedených skupin dané protiprávní jednání náleží je skutečnost, jaký subjekt se ho dopustil (FO X PO) a případně v jakém postavení (FO X FO podnikající).

Správní delikty FO (přestupky)

Přestupkem se rozumí zaviněné protiprávní jednání (tj. jednání porušující nebo ohrožující zájem společnosti), které je jako přestupek označeno v zákoně. Jedná se o odpovědnost subjektivní. Odpovědnost vylučuje jednání v krajní nouzi, nutná obrana a jednání na příkaz.

Přestupková odpovědnost je upravena podrobně v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Vedle zákona o přestupcích je odpovědnost za přestupky v mnoha případech speciálně upravena v jednotlivých zákonech upravujících ochranu konkrétních složek životního prostředí (např. lesního zákona, zákona o ochraně přírody a krajiny atd.).

Jednotlivé skutkové podstaty přestupků v oblasti životního prostředí lze proto rozlišit do tří skupin:

- a) speciální – obsažené ve zvláštních zákonech,
- b) obecné – obsažené v jednotlivých § zákona o přestupcích (např. § 34 „Přestupky na úseku vodního hospodářství“ a další),
- c) zbytkové – obsažené v zákoně o přestupcích pod ustanovením § 45 „Přestupky na úseku ochrany životního prostředí“, popř. § 46 „Ostatní přestupky proti pořádku ve státní správě a přestupky proti pořádku v územní samosprávě“.

Při spáchání přestupku je proto nutné určit, do které skupiny daný přestupek spadá. Přitom se vždy postupuje od speciálních ustanovení přes obecná k ustanovení zbytkovému.

Jako sankce za přestupky jsou používány zejména:

- napomenutí,
- pokuty,
- zákaz nebo omezení činnosti,
- propadnutí věci.

Jestliže nějaká osoba spáchala více přestupků, lze jí uložit sankci za každý z nich. Pokud se o nich vede jediné společné sankční řízení, ukládá se sankce podle ustanovení s nejprísnějším postihem.

Přestupek nelze projednat, uplynul-li od jeho spáchání jeden rok (objektivní lhůta).

Správní delikty PO a FO jako podnikatelů

Jedná se o odpovědnost objektivní (oproti přestupku zde chybí zavinění), bez možnosti liberace a jen s omezenými možnostmi moderace.

Správní delikty tohoto typu nejsou nikde kodifikovány (jako je tomu u přestupků) a není rovněž blíže upraven procesní postup jejich projednávání a postihování.

Ustanovení o těchto správních deliktech lze nalézt v mnoha právních předpisech z oblasti životního prostředí.

Možnost uložení sankce je omezena nastavením subjektivních a objektivních lhůt.

Trestněprávní odpovědnost

Skutkové podstaty, které jsou v rámci trestního zákoníku (tj. zákona č. 140/1961 Sb.) použitelné ve vztahu k životnímu prostředí je možné rozlišit do třech skupin a to na skutkové podstaty:

- a) obecné (§ 181a + § 181b „Ohrožování a poškození životního prostředí“),
- b) zvláštní (např. § 178a „Pytláctví“, § 181c „Poškozování lesa těžbou“, § 181e „Nakládání s odpady“ atd.),
- c) ostatní (např. § 179 a § 180 TrZ „Obecné ohrožení“ nebo § 257 TrZ „Poškozování cizí věci“ a další).

Podle § 181a odst. 1 TrZ se trestného činu „Ohrožování a poškození životního prostředí“ dopustí ten: „*úmyslně znečistí nebo jiným způsobem poškodí půdu, vodu, ovzduší, les nebo jinou složku životního prostředí tím, že poruší předpisy o ochraně životního prostředí nebo předpisy o ochraně a využívání přírodních zdrojů a na větším území, na zvláště chráněném území nebo ve vodním zdroji, u něhož je stanoveno ochranné pásmo, ohrozí společenstva nebo populace volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin (poškození životního prostředí), nebo kdo úmyslně poškození životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění“.*

Pozn. Podle § 181d TrZ se za „větší území“ považuje území o rozloze nejméně 5 ha či v případě vodního toku délka nejméně 2 km.

Při spáchání výše uvedeného trestného činu hrozí pachateli trest odnětí svobody až na tři léta nebo zákaz činnosti nebo peněžitý trest.

Skutkové podstaty vázané na přitěžující podmínky jsou následně obsaženy v odst. 2 a 3 § 181a TrZ a jsou spojeny s vyššími sazbami.

Ustanovení § 181b TrZ je obdobné, ale uplatňuje se na ty případy, kdy se jedná nikoliv o úmysl, ale pouze nedbalost.

Občanskoprávní odpovědnost

Pod občanskoprávní odpovědností se rozumí odpovědnost za škodu. Jedná se o důsledek skutečnosti, že mnohé části životního prostředí mají povahu věcí a jsou předmětem vlastnictví. Nepříznivé důsledky některých lidských aktivit pak mohou mít podobu zásahu do majetku těchto osob v podobě jeho znehodnocení.

Tyto nepříznivé důsledky se v občanském právu nazývají škodou. Škodou se přitom rozumí újma na majetku daného subjektu vyjádřitelná v penězích, přičemž se rozlišuje škoda skutečná a ušlý zisky.

Občanský zákoník (tj. zákon č. 401965 Sb.) uvádí v rámci preventivního ustanovení § 415 výslovně, že: *„Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.“*

Pokud k nějaké škodě dojde, může poté postižený subjekt postupovat především podle ustanovení upravujících obecnou odpovědnost za škodu, tj. § 420 OZ podle kterého každý odpovídá za škodu způsobenou porušením právní povinnosti či podle ustanovení § 420a OZ, které upravuje odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností.

Vedle obecné odpovědnosti upravuje OZ i odpovědnost zvláštní jako např. škodu způsobenou provozem zvlášť nebezpečným (§ 432 OZ) nebo škodu způsobenou provozem dopravních prostředků (§ 427).

Odpovědnost za ekologickou újmu

Specifická forma právní odpovědnosti.

Definice **ekologické újmy** je obsažena v § 10 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů, kde se uvádí, že: *„Ekologická újma je ztráta nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů, vznikající poškozením jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti.“*

Uplatňuje se proto vedle škody na majetku nebo i v těch případech, kdy ke škodě na majetku nedochází.

V § 27 ZoŽP se uvádí, že: *„Každý, kdo poškozováním životního prostředí nebo jiným protiprávním jednáním způsobil ekologickou újmu, je povinen obnovit přirozené funkce narušeného ekosystému nebo jeho části. Není-li to možné nebo z vážných důvodů účelné, je povinen ekologickou újmu nahradit jiným způsobem (náhradní plnění); není-li to možné, je povinen nahradit tuto újmu v penězích. Souběh těchto náhrad se nevylučuje. Způsob výpočtu ekologické újmy a další podrobnosti stanoví zvláštní předpis.“*

Oprávněným subjektem k uplatnění odpovědnosti za ekologickou újmu je stát.

Problémem je dosud neexistující právní předpis, který by upravoval způsob výpočtu ekologické újmy.